

KŘÍŽKOVÁ, A. 2004. ŽIVOTNÍ STRATEGIE PODNIKATELEK A PODNIKATELŮ NA PŘELOMU TISÍCLETÍ. PRAHA: SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY. / Hana Jonáková

Sociologická studie *Životní strategie podnikatelek a podnikatelů na přelomu století* vznikla v rámci projektu *Životní strategie v české podnikatelské sféře 90. let*. Autorka Alena Křížková v ní podává závěrečnou zprávu o svém kvalitativním sociologickém výzkumu, který probíhal formou hloubkových polostrukturovaných rozhovorů se soukromými podnikatelkami a podnikateli v průběhu dvou let (2003–2004). Hlavním tématem výzkumu bylo zmapování podnikatelského prostředí v České republice se zvláštním zřetelem na genderovou problematiku. Zkoumány byly důvody, které vedly respondenty/respondentky k myšlence začít soukromě podnikat, a rozdílné způsoby skloubení jejich rodinného a pracovního života.

Celkem bylo shromážděno 31 biografických výpovědí, metodou výběru respondentů byla technika nabalování s ohledem na reprezentativnost. Při výběru zkoumaných sfér podnikání bylo přihlédnuto k tomu, aby v souboru byly rovnoměrně zastoupeny „ženské“ a „mužské“ obory. Femininí obory byly představovány oblastí služeb a obchodu, stavebnictví a doprava reprezentovaly oblasti stereotypně připsované více mužům.

Autorka vstupovala do výzkumu s hypotézou existence genderového kontraktu ve společnosti – tzn., že dělba práce a její ohodnocení je zatíženo genderovými stereotypy, mužům je na jejich základě připisována sféra veřejná spojená s prací (ve smyslu práce placené), ženám pak oblast soukromá představovaná rodinou a domácností (tedy prací neplacenou a společensky méně ceněnou).

V průběhu výzkumu se ukázalo, že významný podíl respondentů v souboru podniká se svým životním partnerem/partnerkou, tato skutečnost výrazně ovlivňovala volbu životní strategie dotazovaných.

Odlišnosti podle pohlaví byly zřetelné již při formulaci motivací vedoucích ke vstupu do sféry soukromého podnikání. Výrazným motivem byla u podnikatelek – vedle potřeby seberealizace a nezávislosti – možnost sladění péče o děti a rodinu s jejich ekonomickou aktivitou (při čemž nehrála roli ani tak celková doba strávená pracovní činností, ale svoboda při její organizaci), často se však ženy k podnikání dostaly víceméně náhodně či jako pravá ruka životního partnera. Stručně řečeno u žen podnikatelek, ať už při výchozí motivaci či při dalším budování životní strategie, hrály velmi významnou roli vztahy. Naproti tomu u mužů tato „vztahová závislost“ nebyla prokázána, nejsilnějším impulsem pro osamostatnění byla vůle dokázat něco v oboru, který již dobře znali a nechtěli být nadále závislími zaměstnanci, nebo se jim podařilo objevit tzv. „díru na trhu“ a oni se v této dosud neobsazené sféře stali průkopníky. U podnikatelů byl také velký důraz kladen na moment finančního zisku.

Rozdílný přístup byl také zaznamenán při řešení problému zabezpečení fungování rodiny, zejména pak v odpovědi na otázku výchovy dětí. Ženy jednoznačně obhajovaly tradiční mateřskou roli. Ve svých výpovědích sice uváděly pocit určité dvojí frustrace vyplývající ze snahy vyhovět oběma svým současným rolím, ale zároveň oceňovaly možnost lépe sladit své pracovní a rodinné povinnosti. Pro podnikatelky při vytváření životní strategie bylo skloubení života rodiny, resp. výchovy dětí, a sféry podnikání tím nejpodstatnějším. U mužů nebylo řešení vztahu dvojice rodina versus práce primárním problémem, ve výzkumu byla zachycena celá škála jejich postojů od aktivního otcovství až k tradičnímu patriarchálnímu přístupu.

Genderové aspekty vstupují i do způsobů vedení podni-

Na závěr bych opět ráda zdůraznila, že výčet zde uvedených stránek není a nemůže být úplný. V příštím vydání Vás seznámíme s dalšími zajímavými stránkami a odkazy. V případě, že o některých víte a domníváte se, že bychom se jim mohly věnovat v příštím čísle, zašlete prosím adresu stránky na níže uvedenou adresu. Samozřejmě je možné zaslat také případné komentáře, kritiky či návrhy.

[Petra Rakušanová, petra.rakusanova@soc.cas.cz]

ŽENY A (RE)DISTRIBUCE MOCI / Hana Maříková

Ve dnech 12. až 14. ledna 2005 se v lotyšské Rize konala mezinárodní konference „Mass Media in (Re)Distribution of Power“, která byla završením stejnojmenného výzkumného projektu, na němž se podílely čtyři evropské země s rozdílnou „historií“ čili s rozdílným politickým a sociálním vývojem i s rozdílnou úrovní akceptace politik genderové rovnosti.¹ Demokratická země s poměrně silnými genderovými stereotypy byla zastoupena Itálií, naopak zemi se slabými stereotypy v této oblasti reprezentovalo Dánsko. Země s nedlouhou historií demokratického vývoje byly zastoupeny Estonskem a Lotyšskem, lišily se však akceptací genderových stereotypů. Lotyšsko vyznívá ve srovnání s Estonskem jako „genderově senzitivnější“, neboť v čele státu stojí prezidentka.

Jednotlivé účastnické země na výzkumu participovaly buď prostřednictvím svých ministerstev, která mají ve své agendě sociální záležitosti (Lotyšsko a Estonsko), nebo prostřednictvím výzkumných institucí (Dánsko) či nadací (Itálie).

Cílem projektu bylo nejen „mapování“ stávající situace (odhalení fungování genderových stereotypů), ale také hledání odpovědí na následující dvě otázky: „Co země ztrácí nejen ekonomicky, ale také sociálně a kulturně, pokud ženy nejsou plně integrovány do proce-

ku a následného rozdělení kompetencí. Ženy jsou často nahlíženy jako pomocnice svých partnerů (v mnoha případech životních partnerů), zabývají se spíše administrativou než technickými záležitostmi, ty přenechávají často mužům. Pokud je firma vedena společníky stejného pohlaví, kompeten-

ce jsou rozděleny jiným způsobem (podle skutečných schopností, vzdělání apod.).

Předpoklad existence genderových stereotypů byl výzkumem potvrzen, podnikatelské prostředí v České republice se skutečně jeví z tohoto hlediska jako velice tradiční.

PODPORA SPOLEČENSKÉ AKCEPTACE A EFEKTIVNÍHO PROSAZOVÁNÍ GENDEROVÉ ROVNOSTI VE VEŘEJNÉ SFÉŘE / Marie Čermáková

Výzkumné oddělení Gender & sociologie Sociologického ústavu AV ČR disponuje v oblasti genderových témat rozsáhlou sadou originálních výsledků vlastního badatelského výzkumu, jejichž zaměření i kvalita byly evaluovány kritickými vědeckými postupy běžnými v oboru. V průběhu náročného získávání poznatků a vědecké povinnosti odborně prezentovat výsledky však zůstává poněkud stranou transfer poznatků do praxe, pokud není cíleně integrován do výzkumného procesu, a není cíleně zpracován závazný metodický postup, který zpřístupní, různými aplikačními formami, běžně skryté či veřejnosti málo přístupné, složité se jevící databáze a vědecké výstupy. Proto výzkumné oddělení přišlo s ambiciózním návrhem projektu *Podpora společenské akceptace a efektivního prosazování genderové rovnosti ve veřejné sféře*, jehož realizace by znamenala podporu efektivního, systematického a rychlého přenosu poznatků ze sféry základního výzkumu do oblasti aplikovaného výzkumu a praxe. Pro návrh jsme získali grantovou podporu v rámci veřejné soutěže ve výzkumu a vývoji o projekty v programu *Podpora projektů cíleného výzkumu*.¹

Již z poznatků a zkušeností, které jsme získali v průběhu řešení projektu *Aktuální otázky formování politiky rovných příležitostí mužů a žen v souvislosti s připraveností ČR na vstup do Evropské unie*², jsme se přesvědčili, že do procesů implementace a společenské akceptace veřejných politik lze účinně zahrnout i využití poznatků a výzkumných dat sociálních věd, a oslovit tak nejen cílené skupiny uživatelů a zá-

jemců, ale také různá profesní uskupení a širší veřejnost. Poznali jsme, že intervence vědy a výzkumu do společenské praxe je žádoucí a žádaná, nicméně, že se často realizuje jen v podobě reflexe na okamžitý, aktuálně vzniklý problém. Systematický vklad vědeckého poznání do praxe se odvíjí od schopnosti vybudovat fungující a efektivní transfer. Chceme se o vybudování takového mostu k praxi pokusit a pro realizaci transferu budeme využívat tyto postupy:

- definujeme výzkumná témata a vymezujeme stěžejní okruhy, jejichž výsledky mají být uplatněny v praxi;
- formujeme ucelený pětiletý cyklus soustředěné sociální intervence a podpory politik rovných příležitostí formou aplikace badatelských poznatků do formy aplikovaných výstupů;
- v rámci projektu hodláme provést evaluaci očekávaného a dosaženého přínosu.

Podpora institucionálních mechanismů politiky rovných příležitostí mužů a žen patří v sociologii ke složitým konceptům, které jsou závislé na více pilířích sociálního poznání. Jak deskripce aktuální dynamiky probíhajících procesů, tak vědecká intervence do společenských diskurzů mají svoje úskalí, kterých jsme si vědomi. Proto opíráme svoje přístupy o teoretický koncept, který vychází ze sociální teorie genderových nerovností s odkazem na jejich tradiční, patriarchální a sociální podmíněnosti s vazbami na in-

sů rozhodování a vládnutí?“ a „Jak je možné zlepšit danou situaci?“. Výzkumy se tak tedy měly stát východiskem pro hledání a formulování možných řešení vedoucích k hlavnímu cíli, jímž má být dosažení situace, kdy obě pohlaví, resp. gendery budou motivována k participaci na rozhodování o důležitých otázkách a problémech týkajících se celé společnosti a kdy muži i ženy budou mít prospěch z uplatňování genderové rovnosti v rozhodovacích procesech.

To, že vytčený cíl je nanejvýš aktuální, potvrzuje vývoj v evropských zemích v nedávném období, kdy se sice počet zemí s více než třicetiprocentním zastoupením žen v nejvyšších zastupitelských orgánech zemí (tj. v parlamentech) zvýšil z 9 % v roce 2001 na 16 % v roce 2004, ale v tomto období je rovněž možné zaznamenat „stagnaci“ ve vývoji, neboť někde procento zvolených žen dosáhlo (zatím?) svého „vrcholu“ pod touto hranicí a i jinde se ženy jen stěží dostávají nad tuto minimální hranici zastoupení, tj. nad hranici, která jakékoli sociální skupině umožňuje, aby působila a začala se chovat jako viditelná, vnímaná, respektovaná a akceschopná skupina (nikoli jen jako minorita).

V souvislosti s uplatněním žen v rozhodovacích procesech se jednotlivé země ve svých výzkumech zaměřovaly jak na sféru politiky a možnosti žen v ní v daných zemích uspět, tak na oblast médií, která podstatným způsobem v současné společnosti ovlivňují populaci ve vnímání jednotlivých genderů. Objektem výzkumu byli i sami/y politici a političky, jejich prezentace vůči veřejnosti a (sebe)reflexe jejich možností i možností „těch druhých“.

V samém úvodu konference vystoupily ženy se zkušeností s působením v politice, které se vyjadřovaly k otázce „Záleží na genderu v politice?“. Konference dále pokračovala dvěma plenárními sekcemi na téma „Gender a politika“ a „Masmédia v (re)distribuci moci“. Po nich následovalo rokování v sekcích specializovaných na následující témata: „Zobrazování političek a politiků v médiích“, „Mechanismy sladování pracovního a rodinného života u lidí působících v politice“, „Gender mainstreaming a vládnutí: od teorie